

**"СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА
КАТЕДРА „МУЗИКА И МУЛТИМЕДИЙНИ ТЕХНОЛОГИИ“**

**ИНТЕГРАЛЕН ПОДХОД И МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА
В 4. КЛАС**

Мая Пенкова Андасорова

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен
„доктор“ от професионално направление 1.3. Педагогика на обучението
по... (Методика на обучението по музика)**

Научен ръководител: проф. д-р Адриан Георгиев

София, 2022

СЪДЪРЖАНИЕ

Предмет на изследването	5
Обект на изследването	6
Цел на изследването	6
Задачи на изследването	6
Работна хипотеза на дисертационния труд	8
Инструментариум на изследването	9
Терминологичен речник, изясняващ понятия в дисертационния труд.....	10
1. ПЪРВА ГЛАВА – Учебният Предмет „Музика“ в съвременната парадигма на българското училище	12
1.1 Място, роля и значение на обучението по музика в учебно-възпитателния процес на общообразователната училищна подготовка.....	12
1.1.1 Исторически преглед на изучаването на музика в българското училище	12
1.1.2 Съвременни тенденции в изучаването на музика в българското училище	14
1.2 Нормативни документи, регламентиращи образованието в България и посоката на развитието му в бъдеще.	16
1.2.1 Национална програма за развитие „България 2030“	16
1.2.2 Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 -2030).....	17
1.2.3 Закон за предучилищното и училищното образование.....	17
1.2.4 Наредба № 9 за институциите в системата на предучилищното и училищното образование	17
1.2.5 Наредба № 10 за организация на дейностите в училищното образование	17
1.3 Нормативни документи, регламентиращи обучението по музика в начален етап на българското училище.....	17
1.4 Изводи за присъствието на учебния предмет „Музика“ в съвременната практика на българското начално училище	18
ВТОРА ГЛАВА – Дидактични системи за музикално образование и възпитание на учениците от начален етап на обучение.....	19
2.1 Традиционни дидактични системи за музикално образование и възпитание	19
2.1.1 Чуждестранни дидактични системи за музикално образование и възпитание.....	19
2.1.1.1 Система за музикално възпитание на Емил Жак-Далкроз.....	19
2.1.1.2 Система за музикално възпитание на Карл Орф	19

2.1.1.3 Система за музикално възпитание на Золтан Кодай	19
2.1.1.4 Система за музикално възпитание на Шиничи Сузуки.....	20
2.1.2 Български дидактични системи за музикално образование и възпитание.....	20
2.1.2.1 Система за музикално възпитание на Добри Христов	20
2.1.2.2 Дидактична система за нотно оgramотвяване на Борис Тривков	20
2.1.2.3 Дидактична системата за въвеждане на деца в музиката на Трендафил Миланов.....	21
2.2 Съвременни дидактични системи и подходи за музикално образование и възпитание	21
2.3 Изводи за приложението на различни дидактични системи за музикално образование и възпитание на учениците от начален етап на обучение.....	21
ТРЕТА ГЛАВА - педагогически дизайн на експерименталното изследване.....	22
3.1 Организационен модел и съдържание на изследователската работа.....	22
3.2 Иновативен методически модел за осъществяване на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в обучението по музика на учениците от IV клас.	23
3.2.1 Методически насоки за създаване и реализиране на интегрален подход при провеждане на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци.....	23
3.2.1.1 Описание на методическите подходи за провеждане на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци.....	23
3.2.1.2 Цели на провеждането на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци	24
3.2.1.3 Изводи от провеждането на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци	24
3.2.2 Методически насоки за създаване и реализиране на интегрален подход при осъществяване на наблюдения в изнесена извънучилищна обучаваща среда.....	25
3.2.2.1 Описание на методическите подходи за провеждане на часове за наблюдение в изнесена извънучилищна образователна среда.....	25
3.2.2.2 Цели на часовете за наблюдение в изнесена извънучилищна образователна среда:.....	26
3.2.2.3 Изводи от осъществяване на часовете за наблюдение в изнесена извънучилищна образователна среда.....	27
3.2.3 Методически насоки за създаване и реализиране на интегрален подход при организация и провеждане на проектни дейности по музика като част от направление изкуства.....	27

3.2.3.1 Описание на методическите подходи за организация и провеждане на проектни дейности.	27
3.2.3.2 Цели на проектните дейности	28
3.2.3.3 Структурна организация на проектните дейности	29
3.2.3. Изводи след прилагането на интегрален подход при осъществяване на проектните дейности по музика като част от направление изкуства в начален етап	30
3.3 Изследване и измерване на знанията, уменията и компетентностите на учениците в областта на музиката при завършване на начален етап на обучение.....	30
3.3.1 Актуалност на изследването и необходимост от измерване на музикалните знания, умения и компетентности.....	30
3.3.2 Конструктивни детайли и организация на изследването и измерването знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на образование.....	31
3.3.3 Съображения при организация и провеждане на изследването на музикалните знания, умения и компетентности.....	32
3.3.4 Пригодност на електронната платформа Kahoot за преподаване на музика и измерване на знания, умения и компетентности в областта на музиката при завършване на начален етап	33
3.3.5 Инструментариум на изследването на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на обучение	33
3.3.6 Показатели за измерване на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на обучени	33
3.3.7 Изводи от измерване на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на образование...	38
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА – Преподаването на музика в четвърти клас на иновативното училище в условията на дистанционно обучение.....	39
4.1 Иновативни практики в организацията на дистанционно обучение по музика.....	39
4.2 Предизвикателства и възможности, изводи от дистанционното обучение по музика.....	39
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	39
Приносни моменти на дисертационния труд.....	41
Публикации по темата на дисертационния труд.....	43

УВОД

Качеството на българското образование е проблем с нестихваща актуалност за обществото ни. За да отговори възможно най-пълно на обществените потребности и очаквания, образователната реформа се адаптира към спецификата на всяка училищна общност, отчитайки характерните ѝ особености и потребности.

Възможност за пропедевтика на съществени промени в организацията и съдържанието на обучението, в образователната среда и нейното управление, в методите и методиката на преподаване, както и в учебното съдържание, програми и планове, се търси и разработва през последните четири години чрез функционирането на иновативни училища.

Споделяйки това разбиране, педагозите от Иновативното 7. СУ „Свети Седмочисленици“ в София вече четири години (2017-2021) изнасят значителна част от учебните часове извън училищната сграда, провеждат ги в различни музеи, научни и културни институти на територията на столичния град и страната. Ние поставяме акцент върху интегралния подход в обучението, който обединява проектни дейности, наблюдения и работата в извънучилищна обучаваща среда, мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, консолидира и съвместява знания от различни учебни предмети и научни области.

Убедени сме, че тази интегрална методика на педагогическо взаимодействие изгражда по-цялостна и по-пълна картина на явленията и процесите, разкрива в дълбочина причинно-следствени връзки, формира способност за самостоятелно, аналитично и критично мислене, подкрепя личностното развитие на учениците, изгражда умения за работа в екип, съдейства за избягване на едностранчивото и ограничено поднасяне на знанието, редуването на учебни предмети и пристрастеността към факти и теории.

Настоящият дисертационен труд анализира, систематизира и обобщава четиригодишен практически педагогически опит от работата на иновативното 7-мо училище, изследва знанията, уменията и компетентностите на учениците от IV клас в областта на музиката и резултатите от прилагане на интегрален подход и иновативна методика на обучение с фокус върху мултидисциплинарните проблемно-базирани уроци, работата в часовете за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и проектните дейности.

Базисните знания, умения и компетентности на четвъртокласниците за основните дейности в обществената музикална практика: изпълнение на музика, възприемане на музика и музикално творчество, за елементите на музикалната изразност, за основните формообразуващи принципи, за музикалните инструменти, за различни видове вокални

и инструментални състави, за красотата и разнообразието на българския песенен и танцов фолклор, обреди и традиции, за връзката между музиката и съвременните технологии, остават встрани от фокуса на националните външни оценявания. Те често биват подценявани и се превръщат в неизследвана научна територия, която съдържа значим информационен потенциал за цялостното развитие на учениците от тази възрастова група.

В този смисъл, стремеж на изследването е да се проучат възможностите за повишаване на резултатите в обучението по музика чрез интегриране, както на знания от различни научни области, така и на наблюдения в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности. Паралелно да се измерят знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката на учениците при завършване на начален етап на обучение.

Представеният дисертационен труд е насочен към откриване и прилагане на нови интегративни педагогически похвати в обучението по музика в началното училище и представя, иновативна методика за успешно, качествено усвояване на знания, формиране на умения и развитие на компетентности в областта на музиката.

Това налага изложената експериментална работа да обхване две територии, обследвани в три последователни етапа:

- 1) Експерименталната част се отнася конкретно за разработване и апробиране на интегративна методика за съвместно осъществяване на мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в обучението по музика на учениците от IV клас;
- 2) Вторият аспект на експерименталната работа касае използването на съвременни техники и технологии в обучението по музика, разработването и апробирането на авторски инструментариум (Kahoot тест) за измерване и оценка на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката в края на четвърти клас.

Предмет на изследването

Предмет на изследването е обучението по музика, и по-специално придобитите знания, умения и компетентности на учениците при завършване на начален етап на образование в иновативно училище.

Обект на изследването

Обект на изследване са две групи ученици - експериментална и контролна. Експерименталната група се състои от 90 ученици от IV клас (44 момичета и 46 момчета) на 7. СУ „Свети Седмочисленици“ в София. В състава на контролната група влизат 68 ученици от IV клас (34 момичета и 34 момчета) на СУ “Иван Вазов“ в Стара Загора.

Формиращият експеримент проследява и анализира резултата от прилагане на интегрален подход и иновативна методика, комплексното осъществяване на мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в обучението по музика на началното училище.

Констатиращият експеримент проучва пригодността на съвременните електронни платформи (Kahtoot) за измерване и оценка на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката в присъствена и дистанционна форма на обучение в края на четвърти клас.

Цел на изследването

Целта на дисертационния труд е да покаже как чрез използване на съвременни интегрални техники и технологии, на мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в обучението по музика, се постига високо ниво на музикални знания, умения и компетентности, качествено и трайно усвояване на учебния материал от учениците в IV клас на начален етап на образование. Целта е и да се демонстрира как чрез електронната платформа Kahtoot могат да се измерват и оценяват музикалните знания, умения и компетентности на учениците, както в присъствена, така и в дистанционна форма на обучение.

Задачи на изследването

Реализирането на поставените цели е обвързано логично с изпълнение на следните задачи:

- Обзор и анализ на присъствието на обучението по музика в учебно-възпитателната практика на българските училища – исторически преглед, съвременни тенденции и иновации.

- Проучване на нормативните документи, регламентиращи дейността на иновативните училища, съвременното образование в България и посоката на развитието му в бъдеще.
- Обзор и анализ на традиционни и съвременни, чуждестранни и български, дидактични системи и методи за музикално образование и възпитание.
- Анализ на актуалните учебни програми по музика в началното училище (I - IV клас).
- Разработване и апробиране на ефективен и съвременен интегрален подход, на иновативен методически модел за комплексно осъществяване на мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в обучението по музика на учениците в IV клас.
- Разработване и апробиране в реална иновативна обучителна среда на авторски инструментариум (Kahoot тест) за измерване на музикалните постижения (знания, умения, компетентности) на учениците в края на IV клас.

Актуалност на дисертационния труд

Актуалността на изследването в представения дисертационен труд „Интегрален подход и методика на обучението музика в 4. клас“ се дефинира от необходимостта, търсенията и динамиката на образователната реформа у нас, от динамиката на обновление в технологичния свят, която се проектира в целия учебно-възпитателен процес и в частност, върху обучението по музика.

Тази реалност поражда необходимостта от изграждане на адекватна модерна визия на обучението по музика в началното училище, визия, която съдържа в себе си интегративни и интердисциплинарни проблемно-базирани подходи и аспекти, разширява границите на обучаващата среда и учебно-музикалните дейности, въвежда съвременни технически и технологични иновации в учебния процес.

Отговорността най-бързо да решат поставените стратегически задачи и да предложат работещи образователни модели се възлага на иновативните училища, които са най-гъвкавото и динамично променящо се звено в образователната система. През резултатите от техния емпиричен опит, доказалите се добри педагогически подходи влизат в практиката на всички училища – и иновативни, и неинновативни.

Работна хипотеза на дисертационния труд

Общият преглед на присъствието на учебния предмет „Музика“ в парадигмата на българското образование, проучването на актуалните нормативни документи, регламентиращи развитието му, обзорът и анализът на дидактичните системи за преподаване на музика и на съвременните учебни програми, както и личните ми наблюдения и опит като практикуващ педагог и ръководител на проект за иновативно училище през последните четири години, дават основание за формулиране на следната работна хипотеза в представения дисертационен труд:

Прилагането на интегрален подход и методика, комбиниращи мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, наблюдения в извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности, би повишило ефективността при усвояване на музикално-теоретични знания, формиране на практически умения и компетентности от учениците.

Условия за работа и обучителна среда, базисно необходими за изследване на работната хипотеза:

- Въвеждането на интегрален подход и методика, обединяващи в една методическа цялост мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, часове за наблюдение в изнесена извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности, е споделена професионална цел и отговорност на цялата педагогическа колегия в начален етап на обучение.
- Подготвени педагози с висока компетентност и професионални умения, които организират и направляват учебно-възпитателния процес, имат качествени партньори в лицето на изпълнители и творчески колективи, музикални хорове и оркестри, вокални и инструментални формации, танцови ансамбли, школи и различни културни институти, чиито изяви и творческа дейност се превръщат в изнесена извънучилищна обучаваща среда за учениците.
- Проектните дейности обхващат всички ученици, ръководят се и се консултират от добре подготвени специалисти от различни области на науките и изкуствата.

- Осъществяват се изключително прецизен професионален подбор и селекция на музикални образци и илюстративен материал в часовете по музика с ясна осъзнатост, че те формират възприятия, нагласи, настроения, художествен вкус и поведенческа реакция на учениците.
- Конструира се и се апробира ефективен съвременен интегрален методически модел, комбиниращ мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, наблюдения в извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности, върху основата на иновативна обучителна среда, реализираща общи цели, задачи и резултати от обучението по музика на учениците в IV клас.
- Обезпечава се технологично присъствие на интерактивни дъски, на реални и виртуални музикални инструменти, на планшети, компютри и мобилни телефони с монтирани безплатни музикални приложения.
- Цялата училищна общност на начален етап, включваща учители, ученици и родители, заявява писмено съгласие за участие в проектно-базирани дейности, в часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда, както и за заснемането им за целите на научно изследване и отчет.

Инструментариум на изследването

За осъществяване на изследването се използват методите: исторически и аналитичен преглед на документи и научна литература, аналитичен, синтетичен, сравнителен, анкетно проучване, педагогическо и научно наблюдение, интерактивни методи, тестово изследване и математико-статистически методи за обработка на емпирични резултати. Посочените методи са въведени в различни етапи от изследователската и експериментална работа:

- Исторически и аналитичен преглед на документи и научна литература.
- Анкетно проучване:

В рамките на изследването се провеждат се три анкетни проучвания:

- анкетно проучване сред учениците и техните родители, което има за цел да установи интереса на четвъртокласниците към интегралния подход и методика на педагогическо взаимодействие, включващи интерактивни проблемно-базирани уроци, изнесени уроци в

извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности в областта на музиката;

- анкетно проучване сред учениците, което има за цел да установи самооценката и степента на удовлетвореност на четвъртокласниците след всяко участие в интерактивните проблемно-базирани уроци, в изнесени уроци в извънучилищна обучаваща среда и в проектните дейности;
 - анкетно проучване сред учителите, преподаващи на IV клас, което цели да измери степента на удовлетвореност у педагогическата колегия след прилагане на интегралния подход и иновативната методика в обучението по музика.
- Педагогическо и научно наблюдение, отразено в оценъчна карта:

Осъществяват се общо 32 наблюдения – 16 от тях са на мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, 6 са на уроци в изнесена извънучилищна обучаваща среда и 10 са на проектни дейности.

- Интерактивни методи: интерактивни дъски, виртуални музикални инструменти, използване на приложения за таблет и смартфон, даващи възможност за представяне на музикално-теоретичната информация, съобразена с изискванията на МОН.
- Запознаване с възможностите за използване с образователна цел на интернет сайта – [youtube.com](https://www.youtube.com).
- Тестово изследване на 90 ученици от експерименталната група и на 68 ученици от контролната група във виртуална учебна среда.
- Математико-статистически методи, чрез които се обработват всички получени емпирични резултати.

Терминологичен речник, изясняващ понятия в дисертационния труд

За целите на дисертационния труд се възприема и използва базисна, добила гражданственост и общоприета терминология. Не се търси предефиниране, както и промяна в разбирането на получили популярност термини от педагогическата и музикално-педагогическата практика.

ИНТЕГРАЛЕН ПОДХОД (от лат. *integratio* – цялостен, неделим, пълен, всеобхватен)¹ е педагогически метод, система от музикално-педагогически практики, в която отделните части са обединени в едно цяло и съдържат значим евристичен потенциал. Интегралната методика разглежда обучението по музика, като цялостна система и представява нов, комплексен подход към музикалния материал.

КОМПЕТЕНТНОСТ - Понятието „компетентност“ произлиза от латински език (лат. *competens, -entis* – „способен“² ; от английски език думата компетентност се превежда като „способност, дарба“)³. Компетентностите се определят като динамична съвкупност от знания, умения, нагласи и отношения, които се придобиват в процеса на обучение.

ИНТЕРАКЦИЯ - Понятието „интеракция“ (англ. *interaction*, лат. *inter* – между, и *activus* – действие)⁴ означава „взаимодействие и взаимовлияние между хора в процеса на общуването им“.

ИНТЕРАКТИВНОСТ - Понятието „интерактивност“ в най-общ смисъл визира всяка форма на двустранна комуникация, която може да бъде между: двама или повече души; човек и електронна система; две или повече електронни системи.

В сферата на образованието интерактивността най-често се определя като форма на комуникация между учащите и преподавателите, самите учащи, както и между учащите и образователни технологии, в това число и компютърните информационни технологии.

ДИАГНОСТИКА - Диагностиката на постиженията на учениците от гледна точка на нормативните документи, се свежда до „процес на установяване и измерване на постигнатите резултати от обучението и на нивото на подготвеност на учениците за бъдещата им реализация“⁵, като показател за степента на постигане на тези резултати е оценката (чл. 3).

¹ Речник на чуждите думи в българския език (1993). Изд. на БАН. С. , стр. 344

² Речник на чуждите думи в българския език (1993). Изд. на БАН. С. , стр. 421

³ Английско-български речник, 1990, стр.172

⁴ Речник на чуждите думи в българския език (1993). Изд. на БАН. С.

⁵ Наредба № 11 от 01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците. - ДВ, бр. 74 от 20.09.2016 г., в сила от 20.09.2016 г.

1. ПЪРВА ГЛАВА – УЧЕБНИЯТ ПРЕДМЕТ „МУЗИКА“ В СЪВРЕМЕННАТА ПАРАДИГМА НА БЪЛГАРСКОТО УЧИЛИЩЕ

1.1 Място, роля и значение на обучението по музика в учебно-възпитателния процес на общообразователната училищна подготовка.

Преподаването на музика в българските училища има респектиращи традиции, сериозен опит и съществен принос за качеството на образованието ни. Учебният предмет музика обединява в хармонично единство наука и изкуство, национална самобитност и универсална изразност, възможности за себеизразяване и възприемане на послания.

Музикалното обучение у нас започва от най-ранна детска възраст и включва развитие на моторни навици, психомоторни аспекти на изпълненията, когнитивни теми и знания, както и ефективни характеристики като музикално възприятие и чувствителност.

Причина за присъствие на музиката в основните и задължителни предучилищни и училищни образователни курсове е възприемането ѝ като цивилизационно достижение, фундаментална част на човешката култура и живот.

1.1.1 Исторически преглед на изучаването на музика в българското училище

Отделянето на училището от църквата, респективно - на светското пеене и музика от църковните, в Европа става през XVIII – XIX век.

У нас, в първите години след Освобождението през 1878 г. , българското образование преминава през известни лутания, търсения и колебания в избора на образователни модели, които да следва. Опирайки се на здравите традиции от епохата на Българското Възраждане, до края на XIX в. у нас се изгражда стройна образователна система, която подготвя родни специалисти за различни области на живота и осигурява достъпно и добро обучение на населението.

В тези начални години музиката и музикалното обучение заемат значимо място в образователната система, а българското училище може да се определи като център на масово музикално образование и възпитание, средище за формиране на естетически вкус чрез любителско музициране.

Отразявайки просветителските идеи и стремежи на европейското образование, в първите следосвободенски години, нашата музикално-педагогическа практика поставя акцент върху пеенето. Наименованията на учебните предмети отразяват точно същ-

ността на преобладаващите музикално-учебни дейности в българското начално училище, които най-често се свеждат до гласово възпроизвеждане на песни и мелодии, както и подготовка на песенен репертоар за различните календарни празници.

Трябва да отдадем значимото признание на педагозите и музикалните дейци от онази епоха, които оценяват ролята и важността на възприемането и изпълнението на музика от най-ранна детска възраст. Техни идеи и методически подходи намират отражение в музикалнообразователния процес и днес.

През 1888 г. Иван Шишманов, министър на просветата, казва: „Пеенето е един от най-главните фактори на образованието. То събужда музикално чувство и облагородява“.⁶

Изтъкнатият музикален деец и педагог Рачко М. Рачев (1853 – 1897) определя структурата на музикалните способности в четири елемента – слух, глас, ритмично чувство и тонално чувство, подчертавайки, че главна грижа на учителя трябва да бъде развитието на тези способности.

Интересни възгледи за развитие на музикалните способности на учениците откриваме в практическата работа на Георги Байданов, български музикален педагог, теоретик и диригент, който осъществява връзка между развитието на мелодическия слух и нотното оgramотвяване. За водеща музикална способност той посочва музикалния слух и чувството за ритъм.

Ценни и актуални за музикалното обучение в края на XIX и началото на XX век са педагогическите идеи на Карел Махан (1867 – 1935) – чешки композитор, преподавал музика в различни български училища, който твърди, че постоянни упражнения могат да осигурят добър успех на учениците, за които се е мислело, че са музикално глухи.

В България съвременната система на музикално обучение и възпитание след 1978 г. отразява световните музикално-педагогически тенденции. Дава се приоритет на творческите музикални дейности и художествено-естетическо възпитание. Новите виждания имат творчески характер и имат комплексност, универсалност, действеност.

Учебно-възпитателният процес по музика в начален етап, съобразно държавните образователни изисквания след 2000-та година, се стреми да създаде условия, така че

⁶ Музеен архив на Национален студентски дом – Архивен фонд – книги и статии за НСД

учениците неусетно да усвоят музикални знания и да формират понятиен запас – да усвоят основни музикални понятия, които да систематизират в знания за изкуствата. Включените в програмата учебно съдържание и музикални произведения позволяват на малките ученици да се запознаят с музикалната култура, с празничната система и с традициите на различни народи, с творчеството на наши и чужди композитори, реализирайки на практика принципа за интеркултурност на учебния предмет музика.⁷

1.1.2 Съвременни тенденции в изучаването на музика в българското училище

Парадигмата на съвременните тенденции в изучаването на музика в българското училище се определя от Държавни образователни изисквания за учебно съдържание по музика и новите учебни програми, както и от обучителната среда, в която те се прилагат.

Изборът за обхват и структура за държавни образователни изисквания в учебното съдържание по музика е мотивиран от концептуалното виждане, че целите на обучението по музика в начален етап са :

- изграждане на умения в областта на основните видове музикални дейности – изпълнение, слушане;
- овладяване на основни знания и умения във връзка със същността на музиката и социалната ѝ роля;
- създаване на условия за разгръщане на личностните музикални заложби и интереси;
- създаване на предпоставки учениците да изпитват радост от общуването с музиката, провокира тях въображение;
- създаване на условия за изява на толерантно избирателно отношение към явления от различни тип различни музикални култури и способност за мотивиране на личните музикални предпочитания.

Съвременна и креативна е тенденцията музикалните знания да се възприемат през призмата на значимостта и присъствието си в социалната и културна среда. Неостаряващ е стремежът да се развиват умения за целенасочено възприемане на музика, но актуална

⁷ Кръстева, С., Заякова, Е. Музика 1. клас. Книга за учителя. София: Просвета, 1993

тенденция в съвременната образователна среда е да се търси и създава чувствителност към социалната функция на различните видове музика.

Важен акцент в съвременните тенденции при преподаването на музика е обръщането към традициите и първоучителите в българската музикална култура през призмата на музикалнообразователните подходи на XXI век.

Учебните програми осигуряват възможност в музикалнообразователния процес на начален етап учениците да изпитват радост от общуването с музиката, създават интерес и целенасочено изграждат умения и активност за лична и колективна творческа любителска художествена изява. Формират се умения в областта на основните видове музикални дейности – изпълнение, слушане, записване, създаване, разпространение на музика и музикални импровизации, като се дава превес на компетентностния подход, който перманентно следва социалната същност и роля на музиката, провокира детската артистичност, въображение и креативно поведение.

Използването на информационни и комуникационни технологии в часовете по музика променя характера на обучението - подобрява възприемането, осмислянето, обобщаването на учебната информация, изгражда умения за анализиране и систематизиране на знанията, създава интересна и привлекателна музикалнообразователна среда в училище.

Естествено и логично следваща хода на развитие в музикалната педагогическа практика, модерна и съвременна тенденция в музикалнообразователния процес, е прилагането на интегрален подход, отразяващ и съвместяващ горепосочените тенденции. Въвеждането на методика за преподаване, интегрираща интердисциплинарните проблемно-базирани уроци, часовете за наблюдение в изнесена извънучилищна обучаваща среда и проектните дейности, детерминира постигането на цялостен музикалнообразователен продукт и проектира реализацията му върху социалния опит на учениците и потребностите на обществения живот. Характерът и съдържанието на уроците, провеждани в извънучилищна обучаваща среда, са с изключително широк обхват и отразяват възможностите, които предоставят конкретната обществена същност и населено място.

Възможностите, които предоставят часовете за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда, се разглеждат в детайли в следващата глава и в приложенията на настоящият дисертационен труд.

Ярко съвременна тенденция в изучаването на музика в българското училище е стремежът познавателните и развиващи дейности в музикалнообразователния процес да

се съчетават органично с емоционално отношение към музиката. Така се разкриват широки възможности за интеграция с други изкуства и извънхудожествени сфери.

Създаването и използването на междупредметни връзки в образователния процес има дълга традиция в българската педагогическа практика. Актуалната тенденция е тези междупредметни връзки да се разширяват и задълбочават, да отвеждат към изграждане на ключови компетентности.

Разумното, целенасочено и обосновано въвеждане на интегралния подход, мултиплицира положителните резултати в музикалнообразователния процес. Опитът от практическото проявление на тази съвременна тенденция в преподаването на музика се споделя в следващата глава на настоящия труд. Тук трябва да акцентираме още веднъж, че спецификата на съвременния музикалнообразователен процес създава условия не само за усвояване на знания и формиране на умения, а за придобиване на ключови компетентности, абсолютно необходими за активно присъствие и участие на личността в обществения живот.

1.2 Нормативни документи, регламентиращи образованието в България и посоката на развитието му в бъдеще.

1.2.1 Национална програма за развитие „България 2030“

Националната програма за развитие „България 2030“ е стратегически рамков документ от най-висок порядък в йерархията на националните програмни документи, детерминиращ визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения.

1.2.2 Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 -2030)

Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021–2030) е публикувана от Министерството на образованието и науката на 11 март 2021 година. Тя определя идеите за развитие на образованието, обучението и ученето у нас до 2030 година и кореспондира с изпълнението на поети ангажименти на България по международни договори.

1.2.3 Закон за предучилищното и училищното образование

Законът за предучилищното и училищното образование е в сила от 01.08.2016 г. и урежда обществените отношения, свързани с осигуряване на правото на качествено образование, с устройството, функциите, организацията, управлението и финансирането на системата на предучилищното и училищното образование.

1.2.4 Наредба № 9 за институциите в системата на предучилищното и училищното образование

Тази наредба определя държавния образователен стандарт за всички образователни институции, нарочно упоменати в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО).

1.2.5 Наредба № 10 за организация на дейностите в училищното образование

Тази наредба, издадена от министъра на образованието и науката, се отнася до дейностите в училищното образование.⁸ Предвид усложнената епидемична обстановка в страната през последните две години, тя се променя и допълва през 2020 година.

1.3 НОРМАТИВНИ ДОКУМЕНТИ, РЕГЛАМЕНТИРАЩИ ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА В НАЧАЛЕН ЕТАП НА БЪЛГАРСКОТО УЧИЛИЩЕ

Музикалнообразователната и възпитателна подготовка на учениците от начален етап, се осъществява по учебни програми, които определят целите на обучението, учебното съдържание, очакваните резултати, както и междупредметните връзки с останалите учебни дисциплини в съответния клас.

Към този момент, у нас учебните програми по всички учебни предмети се регламентират от Наредба № 5 за общообразователната подготовка, издадена от министъра на

⁸ Държавен вестник, бр. 73 от 2016 г.

образованието и науката на 30 ноември 2015 година, която периодично се променя или допълва.

1.4 Изводи за присъствието на учебния предмет „Музика“ в съвременната практика на българското начално училище

В учебно-възпитателната практика на съвременното българско начално училище, учебният предмет „Музика“ присъства наравно с всички останали учебни дисциплини и се изучава в трите раздела на учебния план – задължителни учебни часове (ЗУЧ), избираеми учебни часове (ИУЧ) и факултативни учебни часове (ФУЧ).

Музикалната подготовка и култура на учениците от начален етап се обогатява чрез участие в различни класни и извънкласни проектни дейности в областта на изкуствата, и в частност на музиката.

Основна цел на съвременното обучение по музика в начален етап е усвояване на знания, формиране на умения и развитие на компетентности, свързани с различни аспекти на музикалното изкуство, създаване на творческо-музикална среда за практическа изява и приложение на музикалноизпълнителски, музикалноаналитични, познавателни, социални и други ключови компетентности на учениците в областта на изкуствата като цяло, и музиката, в частност.

Обучението по музика в начален етап на общообразователното училище днес, се осъществява чрез основните музикални дейности – изпълнение, слушане и възприемане, съпровод и импровизация.

Знанията, уменията и компетентностите на учениците в сферата на музиката не са обект на национално външно оценяване, а резултатите от тях не се анализират и обобщават на национално ниво. В този смисъл, те имат все още неизследван потенциал за придобиване на ключови социални и граждански компетентности, каквито са уменията за учене и планиране, за самостоятелно събиране и използване на информация в дейности в изнесена обучаваща среда, инициативност и предприемчивост, активно участие в различни тематични дейности, организация и подготовка на проекти и изяви, културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество.

Отговор на част от тези въпроси и апробирани идеи за измерване на резултатите от обучението по музика в края на IV клас, без стрес и създавайки радост от общуване с изкуството, представя настоящият дисертационен труд.

ВТОРА ГЛАВА – ДИДАКТИЧНИ СИСТЕМИ ЗА МУЗИКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ НАЧАЛЕН ЕТАП НА ОБУЧЕНИЕ

2.1 Традиционни дидактични системи за музикално образование и възпитание

Преподаването на музика в училище, музикалното образование и възпитание, е неразделна част от общото образование, естествено и неразривно се свързва с обществено-икономическото развитие и е процес на непрекъсната промяна, търсене и усъвършенстване. Музикално-образователният процес съхранява и развива националните традиции, следва актуалните тенденции и отразява съвременните културни постижения. Епохите и периодите в културното развитие логично оставят отпечатък върху системата на преподаване и детерминират съответни етапи в дидактичните методи и похвати за музикално образование и възпитание.

Музикално-педагогическата теория и практика познават множество системи за музикално образование и възпитание на учениците. Някои от тях имат кратък живот, а други доказват с безспорни качества и резултати своята жизнеспособност и актуалност и днес. Те се отразяват в различните самобитни национални системи за музикално образование и възпитание, обогатяват ги и ги усъвършенстват.

2.1.1 Чуждестранни дидактични системи за музикално образование и възпитание

2.1.1.1 Система за музикално възпитание на Емил Жак-Далкроз

Швейцарският музикален педагог, композитор и общественик Емил Жак-Далкроз, създава цялостна система за запознаване на учениците с музиката, наречена „метод на ритмическа гимнастика“.

2.1.1.2 Система за музикално възпитание на Карл Орф

Карл Орф е немски композитор, музиколог, едно от най-големите имена в музикалната педагогика на XX век. Следвайки и доразвивайки педагогическите идеи на Емил Жак-Далкроз, през 20-те години на миналия век основава Училище „Гюнтер“ за гимнастика, ритмика и танцово изкуство. Тук през 1930 – 1935 г. създава система за музикално развитие на децата „Шулверк“, основаваща се на активизиране на творческия импулс в условията на колективната импровизация.

2.1.1.3 Система за музикално възпитание на Золтан Кодай

Золтан Кодай е унгарски композитор, музикант, фолклорист, етнограф, музиколог

и педагог, чиито музикално-педагогически идеи са отражение на социалните и културни явления на унгарското общество по онова време.

.Методиката му се изгражда върху унгарската народна песен и пеенето заема централно място в нея.

2.1.1.4 Система за музикално възпитание на Шиничи Сузуки

Шиничи Сузуки е японски педагог и музикант, който създава и използва революционен за първата половина на XX век метод за преподаване на музика. Той вярва, че талантят може да бъде придобит и изучен, стига да има подходяща среда.

Методът Сузуки се основава на принципа, че всички деца се раждат със способности и тези способности могат да бъдат развити и подобрили чрез грижовно обкръжение.

2.1.2 Български дидактични системи за музикално образование и възпитание

До началото на XX век методиката на музикално възпитание в България отразява и следва европейската музикално-педагогическа практика, но все по-ясно и категорично се усеща необходимостта от създаване на автентична българска система за нотно огромяване и за преподаване на музика.

2.1.2.1 Система за музикално възпитание на Добри Христов

Добри Христов има най-значим принос за теоретично формулиране, обосноваване и детайлно разработване на идеята за присъствие на народната песен в урочната работа. В основата на неговия дидактичен метод се поставя народната песен, във фокуса му, тя се разглежда като най-благодатно средство за нотно огромяване.

Идеите му да се създаде дидактична система за музикално слухово възпитание, основаваща се на ладовото и метроритмично богатство на българския фолклор, служат за основа и изходна позиция в множество разработки от средата на века до днес.

2.1.2.2 Дидактична система за нотно огромяване на Борис Тричков

През 1923 година Борис Тричков издава „Стълбицата“ - оригинална българска система за нотно огромяване. В следващите двадесет години, тя става единствената официално одобрена, приета и включена в учебните програми, система за нотно огромяване. Въз основа на нея се подготвят учебници и сборници с песни. Приемана и отричана, приветствана и критикувана, Стълбицата на Борис Тричков издържа проверката на времето.

2.1.2.3 Дидактична системата за въвеждане на деца в музиката на Трендафил Миланов

Трендафил Миланов, забележителен музикален педагог, музикант, виден общественик, пише „Към нови основи на музикалното възпитание“ и създава актуална и днес система за музикално възпитание и обучение.⁹ Определя своя дидактичен подход, като система за въвеждане на децата от ранна и предучилищна възраст в музиката. Тази система се основава на множество музикални игри, които предизвикват спонтанния интерес на децата и превръщат уроците по солфедж в истински естетически преживявания.

2.2 Съвременни дидактични системи и подходи за музикално образование и възпитание

Дидактичните системи за музикално образование и възпитание, изследват, разкриват и развиват закономерностите в протичането на музикално-възпитателния процес, необходимите предпоставки за неговото ефективно организиране и провеждане.

Съвременните дидактични системи и подходи за музикално образование и възпитание имат и теоретичен, и приложно-практически характер. Теоретични обобщения, получени като резултат на емпирични изследвания, стоят в основата на формулиране на определени изисквания за ефективна и творческа организация в провеждането на учебния процес.

Двете страни в характера на дидактичните системи и подходи за музикално образование и възпитание на учениците са в процес на непрекъснато взаимодействие и взаимно обогатяване

2.3 Изводи за приложението на различни дидактични системи за музикално образование и възпитание на учениците от начален етап на обучение

Музикално-педагогическата практика днес взема ценните идеи на различни дидактични системи, стъпва върху националните и европейските традиции в преподаването на музика и ги адаптира към особеностите на учебната среда и на конкретната училищна общност.

Безспорен факт е, че съвременната високотехнологична епоха дава отражение върху дидактичните методи и подходи при преподаване на музика. Тя обогатява процеса

⁹ Миланов, Тр. (1979). Към нови основи на музикалното възпитание. София: Музика.

на музикално-педагогическо взаимодействие с прилагане на съвременни технически средства и методики в музикалния учебно-възпитателен процес.

Генератор на промени, на добри педагогически практики, на идеи и съвременни дидактични подходи, които променят и усъвършенстват съществуващите и използвани в практиката наши и чужди дидактични системи, са иновативните училища.

ТРЕТА ГЛАВА - ПЕДАГОГИЧЕСКИ ДИЗАЙН НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

3.1 Организационен модел и съдържание на изследователската работа

Хипотезата, формулирана в научно-изследователския труд, се изследва, проверява и доказва чрез експеримент, проведен в три етапа, който обхваща експериментална група от 90 ученици на иновативното 7.СУ „Свети Седмочисленици“ в София през учебната 2020-2021 година и контролна група от 68 ученици, завършващи начален етап на обучение в неинновативното СУ „Иван Вазов“ в Стара Загора през същата учебна година.

Представената експериментална работа обхваща две територии, обследвани в пет последователни етапа:

- 1) **Първата територия** на научния експеримент се отнася до разработване и апробиране на методически модел за осъществяване на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в обучението по музика на учениците от IV клас.
- 2) **Втората територия** на експерименталната работа касае използването на съвременни техники и технологии в обучението по музика, разработването и апробирането на авторски инструментариум (Kahoot тест) за измерване и оценка на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката в края на четвърти клас.

Изследователската работа се осъществява в пет експериментални етапа с конкретни задачи:

- Изработване на методически модели за провеждане на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, интегриращи тематично съдържание от обучението по музика, литература, изобразително изкуство, човекът и обществото, човекът и природата, технологии и предприемачество, за осъществяване на уроци за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и за реализиране на проектни дейности.

- Изработване на инструментариум за изследване на резултатите от комплексното провеждане на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часовете за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектните дейности, за оценка на влиянието им върху резултатите от обучението по музика.
- Изработване на показатели за проверка и оценка на музикалните знания, умения и компетентности в края на четвърти клас.
- Провеждане на тестовото изследване с учениците от експерименталната група на IV клас в 7. СУ „Свети Седмочисленици“, гр. София и от контролната група на същия клас в СУ „Иван Вазов“, Стара Загора.
- Обработка и анализ на резултатите от изследването.

3.2 Иновативен методически модел за осъществяване на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в обучението по музика на учениците от IV клас.

3.2.1 Методически насоки за създаване и реализиране на интегрален подход при провеждане на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци

3.2.1.1 Описание на методическите подходи за провеждане на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци

Навлизането на интердисциплинарните проблемно-базирани уроци в учебно-възпитателната практика на българското училище, става възможно едва през последните години с регламентиране на статута на иновативните училища.

Интердисциплинарните уроци в практиката на иновативните училища интегрират, в една урочна единица, знания от няколко културно-образователни области: история, литература, изобразително изкуство и музика. Учениците имат предварително поставени задачи да търсят и подбират интересна информация по конкретни проблеми, които се разглеждат и обсъждат, а в хода на уроците, децата развиват уменията си да презентират и да надграждат знанията си. Те развиват умения и компетентност да използват коректно ключови изрази в своите изяви и презентации, да коментират, да формулират изводи, да ползват и извличат полезна информация от различни източници.

3.2.1.2 Цели на провеждането на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци

- Повишаване на резултатите и ефективността от обучението по музика чрез интегриране на знания от различни предметни и научни области.
- Стимулиране на активността у учениците и на тяхната ангажираност в учебно-възпитателния процес чрез включване в проектно-базирани дейности.
- Изграждане на по-цялостна и по-пълна картина на явленията и процесите в музикалната практика, разкриване в дълбочина на причинно-следствените връзки между тях.
- Формиране на способност за самостоятелно, аналитично и критично мислене.
- Подкрепа на личностното развитие на учениците, на интереса и любопитството им към общуване с изкуството.
- Развитие на уменията на четвъртокласниците за работа в екип.
- Създаване на благоприятна учебна среда за избягване на едностранчивото и ограничено поднасяне на знанието, редуването на учебни предмети и пристрастеността към факти и теории.
- Провокиране и развитие на творческите способности у учениците, на стремежа им да търсят и да намират свои собствени нестандартни решения в дидактични проблемни ситуации.
- Стимулиране на мотивацията на учениците, на желанието им за учене и радостта от участие в нестандартна групово проектно-базирана учебна дейност.
- Откриване и прилагане на нови педагогически подходи, модели и похвати в обучението по музика в началното училище за успешно усвояване на знания, формиране на умения и развитие на компетентности е областта на музиката.

3.2.1.3 Изводи от провеждането на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци

С интердисциплинарните проектно-базирани уроци в начален етап на обучение се създават среда, благоприятни условия и възможности за култивиране на мултидисциплинарни умения, като дидактическа предпоставка за развитие на трансверзални умения у учениците.

Моделът на интердисциплинарно обучение не ориентира учениците към стремеж да знаят всичко, което е необходимо, а ги стимулира да притежават достатъчно познания и умения в области като четене и писане, математика, изкуства, обществени и природни науки, така че да могат да прилагат комплексно наученото в реални проблемни ситуации.

Интердисциплинарната учебна среда, моделът на координация и взаимодействие между различни учебни предмети при изучаване на процесите и явленията в музикалната практика, се доказва като ефективен познавателен каузалитет между определени благодатни теми за постигане на високи резултати в образователния процес по музика. Тя детерминира евристично разкриване на познанието чрез различни перспективи и методически плурализъм.

Интердисциплинарният проблемно-базиран модел на обучение се стреми деликатно да премахва изкуствено наложените граници между учебните дисциплини, да разкрива причинно-следствени зависимости и допирни точки в тях, да изгражда система от трайни и приложими знания за целостта на заобикалящия ни свят.

Акцентът в интердисциплинарните проблемно-базирани уроци се поставя върху креативното преподаване и творческо пресъздаване на изучаваната материя, на уменията да се използват интегративните функции на учебното съдържание и разнопосочните интереси на учениците.

3.2.2 Методически насоки за създаване и реализиране на интегрален подход при осъществяване на наблюдения в изнесена извънучилищна обучаваща среда

3.2.2.1 Описание на методическите подходи за провеждане на часове за наблюдение в изнесена извънучилищна образователна среда

Учебната програма по музика за IV клас, регламентира задължителното провеждане на шест часа за наблюдение в изнесена извънучилищна обучаваща среда на учениците от IV клас.

Осъществяването на тези часове е ориентирано към постигане на образователните цели по учебния предмет музика чрез включване на четвъртокласниците в дейности в изнесена извънучилищна обучаваща среда.

Насоките в учебната програма дават на учителя свобода в избора изнесена обучаваща среда и препоръчват в тези часове да се посетят различни тематични концерти, свързани с официални, национални и други празници, да се отиде на матине, да се гос-

тува в звукозаписно студио на телевизия или радио, да се наблюдава репетиция на музикална формация или музикално събитие. Посочените в програмата дейности са примерни и ориентират преподавателя по музика за възможностите, без да го ограничават и задължават.

Съдържанието и организацията на часовете за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда се детерминират от спецификата в средата на живот в населеното място, от възможностите, богатството и разнообразието на културния афиш в него, както и от особеностите на училищната общност, целите и задачите, които всяко училище си поставя.

3.2.2.2 Цели на часовете за наблюдение в изнесена извънучилищна образователна среда:

- Социализация на учениците, развитие на уменията им за общуване помежду си и с изкуството, като стъпка към реализиране на ключовите социални, граждански и културни компетентности.
- Овладяване на знания за мястото и многоликото присъствие на музиката в обществения живот.
- Надграждане в реална музикална среда на базисните знания за основните дейности в обществената музикална практика - изпълнение на музика, възприемане на музика и музикално творчество, елементи на музикалната изразност, за основните формообразуващи принципи в музиката, за красотата и разнообразието на българския песенен и танцов фолклор, традиции и обредност, за музикалните инструменти и принципите на звукоизвличане, за различните видове вокални и инструментални състави, за връзката между музиката и съвременните технологии.
- Изграждане на умения за обвързване на теоретичните знания, получени в училище, с извънучилищния опит на учениците в посока от познато към непознато, от най-достъпното в практически план към новото и непознатото.
- Създаване на непринудена атмосфера и благоприятна среда, предразполагаща към приложение в нови условия на усвоените базисните знания, умения и компетентности, свързани с различните аспекти на музикалното изкуство.
- Изграждане на музикално-изпълнителски, музикално-аналитични и познавателни компетентности у ученика.

- Създаване предпоставки за учениците да изпитват радост от общуването с музиката, провокиране на тяхната артистичност и въображение.
- Създаване на условия за изява на толерантно отношение към явления от различни типове и видове музика, от различни музикални култури.
- Подкрепа на уменията и способностите на четвъртокласниците за изява и мотивиране на личните музикални предпочитания.
- Изява в реална обществена музикална среда на усвоените базисните знания за музиката, осмислянето и правилната употреба на основните музикални понятия в процеса на дейности като изпълнение на музика, възприемане на музика и импровизация на ритъм.

3.2.2.3 Изводи от осъществяване на часовете за наблюдение в изнесена извънучилищна образователна среда

Провеждането на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда мултиплицира ефекта от усвоените знания, които се разширяват и надграждат. Учениците сами откриват зависимости и изграждат умения да правят връзки между изучаваните музикални обекти, явления и процеси, формират ключови умения и социални компетентности.

Часовете за наблюдение в изнесена извънучилищна обучаваща среда са прекрасна възможност за постигане на осъзната етническа толерантност между различните народности, за възпитаване на търпимост, толерантност и уважение към проявите на различно мнение, предпочитания и вкус.

3.2.3 Методически насоки за създаване и реализиране на интегрален подход при организация и провеждане на проектни дейности по музика като част от направление изкуства.

3.2.3.1 Описание на методическите подходи за организация и провеждане на проектни дейности.

Със заповед №09-3472/27.11.2020г. на министъра на образованието и науката се регламентира задължителното провеждане на проектни дейности в начален етап на обучение в рамките на една седмица за учениците от I до III и две седмици за учениците от IV клас.

В планираното време се осъществяват проектни и творчески дейности, занимания по интереси и обща подкрепа за компенсиране на изоставане по различни учебни дисциплини, за надграждане на знанията и уменията, за стимулиране на ефективната комуникация и сътрудничество между учениците.

Съдържанието и организацията на проектните дейности се определят с решение на педагогическите съвети на всяко училище.

Педагогическата колегия на 7-мо училище решава проектните дейности да се посветят на занимания с изкуство. В достъпна и разбираема форма учениците да се запознаят с историческите епохи, значимите за човечеството събития в тях, отраженията им в изкуството и човешките ценности.

Предвижда се програмата за изкуствата през вековете да обхване 10 теми, проследяващи различни периоди в развитието им:

- Първобитно изкуство
- Изкуството на Древния Египет
- Старогръцко изкуство
- Изкуството на Древен Рим
- Средновековно изкуство
- Изкуството на Ренесанса
- Барок
- Импресионизъм
- Кубизъм
- Попарт
- Празник на изкуствата

Заниманията с проектни дейности са целодневни и включват теоретична и практическа част, различни изкуства и техники, характерни за съответните епохи.

Акцент се поставя върху музиката и изобразителното изкуство, като най-близки и достъпни за децата.

3.2.3.2 Цели на проектните дейности

- Приобщаване на учениците за участие в училищни инициативи.
- Учене чрез действие и преживяване.
- Прилагане на интердисциплинарен подход в практически дейности.

- Постигане на ефективно взаимодействие между учениците в неформална среда.
- Създаване на условия за партньорство, сътрудничество и работа в екип.
- Активно участие в творчески дейности.
- Преодоляване на недоверието и изграждане на позитивна нагласа към училището.

3.2.3.3 Структурна организация на проектните дейности

Съобразно с изискванията на нормативната уредба, проектните дейности в IV клас се ситуират в две учебни седмици, т. е. обхващат 10 учебни дни.

При осъществяване на проектните дейности се следва хронологичният ред на периодите в развитие на изкуството и всеки ден се разглежда нова тема от програмата. Заниманията с проектните дейности са целодневни. Структурират се в 4 отделни модула с времетраене по 90 минути (блок от два учебни часа).

Първото модулно занимание винаги е презентация, която представя по забавен и достъпен начин периода в изкуството. За постигане на системност в ученето чрез дейност и преживяване, се съблюдава един и същ ред в презентациите за всеки период от развитието на изкуството:

- Времени граници на периода.
- Значими световни исторически събития, идеи и открития, които присъстват в периода и го характеризират. Презентират се и детайли от начина на живот на хората – облекло, домове, занимания и професии на хората. Поставя се акцент върху образованието през периода.
- Отражения на тези събития и открития в изкуствата – презентират се възможно най-широк кръг от художествени творби на различни изкуства, разглеждат се най-забележителните произведения на изкуството от тази епоха.
- Характерни черти на изкуството в съответния период. Техники на работа на творците и материали, които се използват.
- Какво се случва у нас през това историческо време? Идеи, начин на живот, дейности.
- Отражение на тези събития в българското изкуство.

- Основни понятия, термини, които се използват в изкуството през периода.

3.2.3. Изводи след прилагането на интегрален подход при осъществяване на проектните дейности по музика като част от направление изкуства в начален етап

Проектните дейности са полезна, интересна и атрактивна форма за ангажиране и учебна работа на учениците от начален етап на обучение. Те са възможност за преодоляване на образователни дефицити, но и много повече от това. Проектните дейности имат огромен потенциал за формиране на положителна мотивация за усвояване на знания, за изграждане на умения и развитие на компетентности у учениците. Те са рационален творчески подход за усвояване на знания и за учене в неформална среда и чрез участие в практическа дейност.

3.3 Изследване и измерване на знанията, уменията и компетентностите на учениците в областта на музиката при завършване на начален етап на обучение

3.3.1 Актуалност на изследването и необходимост от измерване на музикалните знания, умения и компетентности

Измерването на знанията, уменията и компетентностите на учениците е винаги актуална задача, която стои пред педагогическата колегия, защото резултатността е най-същественният показател за ефективност и качество на учебно-възпитателния процес.

Образователната практиката доказва, че за да бъде измерването на постиженията на учениците обективно, е необходимо да се формулират ясни, точни, конкретни и измерими показатели, да се отчита предметната специфика и да се разработи система от стандартизирани инструменти за измерване на постиженията на учениците във всяка културно-образователна област. Към този момент, при завършване на начален етап, такива се прилагат, на държавно ниво, само в националните външни оценявания по български език и литература и по математика.

За целите на измерването на знанията, уменията и компетентностите на учениците в областта на музиката при завършване на начален етап на обучение, се разработва и апробира в реална обучителна среда авторски инструментариум Kahoot тест.

3.3.2 Конструктивни детайли и организация на изследването и измерването на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на образование

3.3.2.1 Предмет на експерименталното изследване

Предмет на експериментално изследване и измерване са знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката на учениците при завършване на четвърти клас.

3.3.2.2 Обект на експерименталното изследване

Обект на изследване в експерименталната група са 90 ученици от IV клас, завършващи начално образование в 7.СУ „Св. Седмочисленици“, София и 68 ученици, завършващи начално образование в СУ „Иван Вазов“, Стара Загора.

3.3.2.3 Задачи на изследването и измерването на музикалните знания, умения и компетентности на учениците при завършване на начален етап

- Да се проследят, анализират и измерят резултатите от прилагане на интегрален подход и въвеждане в учебно-възпитателния процес на интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, заедно с часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и участие в проектни дейности.
- Да се създаде инструментариум за измерване на резултатите от обучението по музика в 4. клас (изходно ниво).
- Да се апробира създаденият инструментариум в реалния учебен процес на иновативно и на неинновативно традиционно училище.
- Да се обработят резултатите с математико-статистически методи.
- Да се анализират получените количествени резултати, да се систематизират и обобщят изводи за целесъобразността от използване на интегрален подход и методика, включващи интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности, в обучението по музика.

3.3.2.4 Хипотеза на изследването и измерването на музикалните знания, умения и компетентности

Прилагането на интегрален подход и методика в обучението по музика, се превръща в част от актуалния иновативен педагогически инструментариум и има място в съвременния музикалнообразователен процес. Интегралният подход и методиката, биха

могли да повишат интереса на учениците към музиката, да стимулират активността им за занимания с музикални дейности, да повишат успеваемостта и резултатността от обучението по музика, както и мотивацията, и критичното мислене на учениците.

3.3.3 Съображения при организация и провеждане на изследването на музикалните знания, умения и компетентности

За да се осигури качествен и работещ методически модел за измерване на постиженията в областта на музиката при завършване на начален етап на образование, при изработването му се прилагат всички стандарти, възприети в практиката при подготовка на НВО. Предизвикателството пред нас е да включим в модела за измерване на музикалните компетентности на четвъртокласниците, осигурявайки обективност, достоверност, научност и приложимост на получените резултати.

Таблица 2

Графична илюстрация на предлагания методически модел за измерване на постиженията в областта на музиката при завършване на начален етап на образование

Познавателни области	Дейности						
Познаване на факти (ПФ) 10% – 15%	Назовава музикални творби и автори, възпроизвежда факти и съотношения. Разпознава музикална символика - нотни стойности и паузи, метрум и размер на музика. Разпознава по тембър видове хорове и музикални инструменти, определя еднаквост и различие.						
Изпълнение на алгоритми (ИА) 60% – 55%	Притежава основни музикални умения – възпроизвежда ритмичен съпровод с помощта на графични символи и по нотен запис. Съчинява съпровод върху песни и инструментална музика. Играе право хоро и ръченица, следва указания за изпълнителска дейност.						
Разбиране и приложение (РП) 35%	Разбира смисъла на основните елементи на нотописа и ги използва като зрительна опора при изпълнение на мелодия с тонови имена. Търси, съхранява и разпространява музикална информация. Импровизира движения върху характерна музика от различни жанрове и стилове. Подбира и изпълнява подходящ музикален материал за конкретно събитие. Съобразява изпълнението на съпровод с метрум, темпо и динамика на музиката.						
Учебно съдържание	ПФ	ИА	РП	Учебно съдържание	ПФ	ИА	РП
Анализ и изпълнение на нотен запис с изучаваните нотни стойности и паузи	+			Съпровождане по нотен запис на музика и по графичен запис на метрум в изучените размери.		+	+
Проследяване по нотен запис движение на мелодията в музикални примери.		+		Съобразяване с жанровите и стилови особености при изпълнение на песни.		+	
Участие в съчиняване на тематични звукови картини. Ритмичен съпровод.		+		Елементи на музикалната изразност - темпо, динамика, ритъм, метрум, размер.	+		

 Знания

 Умения

 Компетентности

3.3.4 Пригодност на електронната платформа Kahoot за преподаване на музика и измерване на знания, умения и компетентности в областта на музиката при завършване на начален етап

Игровият подход, реализиран в интерактивна образователна среда, е отлично средство за музикално обучение на учениците от начална училищна възраст. Много добър инструмент в това отношение е образователната платформа Kahoot.

Комбинирана със съвременен прочит на традиционни за българското образование методически подходи, тя извлича обективна информация за знанията, уменията и компетентностите на учениците, позволява на учителите да отговорят на предизвикателствата на нашето съвремие и прави училището наистина желана територия за нашите деца.

3.3.5 Инструментариум на изследването на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на обучение

Изследователската работа се осъществява в четири експериментални етапа с конкретни задачи:

- Изработване на показатели за проверка и оценка на музикалните знания, умения и компетентности в края на четвърти клас. Измерване на влиянието от прилагане на интегрален подход, включващ интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, часовете за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и проектните дейности.
- Изработване на авторски инструментариум – Kahoot тест за изследване и измерване на резултатите от обучението по музика.
- Провеждане на тестовото изследване с ученици от IV клас на 7. СУ „Свети Седмочисленици“ в гр. София и на СУ „Иван Вазов“ в Стара Загора.
- Обработка и анализ на резултатите от изследването.

3.3.6 Показатели за измерване на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на обучени

Таблица 3

Графична илюстрация на показателите за измерване на знания, умения и компетентности в областта на музиката, на познавателните области и приложими дейности

	Показатели	Знания: познава факти, възпроизвежда информация	Умения: следва инструкции	Компетентност: прилага знания и умения в нови условия	Задачи за проверка от теста и наблюденията
1	Умее да пее според възможностите авторски и народни песни по избор от училищния репертоар		+	+	ОК
2	Пее предпочитана песен от извънучилищния репертоар.		+	+	ОК
3	Възпроизвежда ритмичен съпровод с помощта на графични символи и по нотен запис.		+	+	ОК
4	Съчинява съпровод върху песни и инструментална музика по избор.		+	+	ОК
5	Назовава името на творбата и нейния автор в три характерни откъса от репертоара за слушане.	+	+		9, 10, 13
6	Определя мелодия, характер, темпо, динамика, тембър в музикални примери.	+	+		1, 12, 14
7	Познава по тембър и външен вид духови, струнни, ударни, клавишни, електрически и електронни музикални инструменти и принципите на звукообразуване.	+	+		8, 17, 18, 22

8	Познава основните групи и инструменти в състава на оркестъра от народни инструменти, духовия и симфоничния оркестър.	+	+		23, 31, 35
9	Разграничава по тембър детски, мъжки, женски и смесен хор.	+	+		5, 21, 28, 37
10	Определя еднаквост, различие и подобие в песни и инструментални творби от училищния репертоар.	+	+		2
11	Разпознава метрума и размера на музика в 2/4, 3/4, 4/4, и метрума на музика в 5/8, 7/8 и 9/8 в подходящи примери.	+	+	+	3, 6, 29, 32, 34, 36
12	Разпознава нотни стойности и паузи до осмини, ритмична група четвъртина с точка и осмина в нотни примери.	+	+		4, 7, 11, 15, 20 24, 27, 30, 33
13	Използва основни елементи на нотописа –петолиние, сол ключ, ноти и паузи, като зрителна опора при изпълнение на мелодия с тонови имена.	+	+	+	2
14	Анализира видове мелодическо движение по слух и с помощта на елементарен нотен запис.	+	+	+	2
15	Играе право хоро и ръченица.	+	+	+	26, ОК

16	Импровизира движения върху музика по избор от различни жанрове и стилове	+	+	+	ОК
17	Умее да търси, съхранява и разпространява музика и музикална информация.	+	+	+	ОК
18	Познава съвременни електрически и електронни музикални инструменти.	+	+		22

ОК – оценъчна карта, която се попълва за всички изпълнителски дейности в мултидисциплинарните проблемно-базирани уроци

На базата на подобрите показатели за установяване на нивото на знания, умения и компетентности на учениците в областта на музиката при завършване на начален етап на обучение, се разработва авторски инструментариум – Kahoot тест. Той включва 37 задачи. (Виж Приложение 4)

Таблица 4

В заключителната част на експерименталното изследване, с експерименталната и с контролната група, се работи в едно и също време върху един и същ тест от електронната платформа Kahoot. Събира се, обработва се и се документира емпиричен, снимков и аудиовизуален материал.

Резултатите от изследване и измерване на знанията, уменията и компетентностите на учениците при завършване на IV клас се визуализират в **Таблица 4** за експерименталната група и в **Таблица 5** за контролната група.

Както е видно, те доказват правилността на хипотезата в експерименталното изследване. По всеки от 16-те изследвани показатели резултатите на учениците от експерименталната група, в която са приложени интегралният подход и иновативна методика за преподаване на музика, включващи интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, наблюдения в извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности, са категорично и устойчиво по-високи с 14 %.

Таблица 5

Прилагането на интегрален подход и методика в обучението по музика като част от направление изкуства, се превръща в част от актуалния иновативен педагогически инструментариум и има място в съвременния музикалнообразователен процес. Интегралният подход и предложената иновативна методика повишат интереса на учениците към музиката, стимулират активността им за занимания с музикални дейности, повишават успеваемостта и резултатността от обучението по музика, както и мотивацията, и критичното мислене на учениците.

3.3.7 Изводи от измерване на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап на образование

В заключение, измерването на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката при завършване на начален етап е необходимо и полезно.

Проведеното експериментално изследване, резултатите и опитът, извлечени от него, доказваха, че използването на съвременни техники и технологии в обучението по музика, разработването и апробирането на авторски инструментариум (Kahoot тест) за измерване и оценка на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката в края на четвърти клас е изключително ефективен и пригоден методически модел за работа в образователната среда на всички училища.

Интегрирана с дигитални технологии, изходящата диагностика се осъществява без стрес и напрежение за учениците, леко, забавно и игрово.

Тестът Kahoot позволява да се използват солидни ресурси, да се подбира прецизно музикален материал и да се подготвят музикални премери с най-високо качество, които да онагледяват въпросите. Поставените задачи са с разнообразно съдържание и покриват изцяло изучавания материал, използвания терминологичен апарат и лексика проверяват степента на владене на езика на музиката. Възможностите за формулиране на отговори са също големи – избираеми, отворени отговори, съпоставяне на наблюдения и извеждане на изводи. Учениците могат многократно да прослушват музикалния материал, ако това им е необходимо, без да пречат на останалите. Всички са равнопоставени, работят със собствено темпо, но в лимитирани времеви граници.

Получените резултати се проверяват бързо и могат да бъдат споделени с родителите и други заинтересовани страни.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА – ПРЕПОДАВАНЕТО НА МУЗИКА В ЧЕТВЪРТИ КЛАС НА ИНОВАТИВНОТО УЧИЛИЩЕ В УСЛОВИЯТА НА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

4.1 Иновативни практики в организацията на дистанционно обучение по музика.

Дисертационният труд разглежда и организацията на дистанционно обучение по музика, поради факта, че през последните две години дневният ред на обществото ни се пренарежда от епидемията на COVID-19 и част от експерименталната работа се осъществява в условията на дистанционно обучение.

4.2 Предизвикателства и възможности, изводи от дистанционното обучение по музика

Пандемичната ситуация и разпространението на вируса през последните две години слагат отпечатък върху работата на всички сфери от обществения живот, върху всички системи, върху поведението и дейността на всяка отделна личност. Паралелно с това, те са и възможност. Шанс, създаващ благоприятни условия, да използваме кризата като възможност за пропедевтика на иновации и подобряване на педагогически и организационни модели и практики, за създаване на още по-сплотени и взаимодействащи училищни и класни общности, общности на учители, родители и ученици, обединени от общи стремежи, цели и възгледи за развитие.

С работата си в последните изминали години доказваме, че образованието е една от най-гъвкавите и адаптивни към променящи се условия системи. Добрите педагогически практики се споделят с други иновативни и неинновативни училища и резултатите от прилагането им се мултиплицират.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Общият преглед на присъствието на учебния предмет „Музика“ в парадигмата на българското образование, проучването на актуалните нормативни документи, регламентиращи развитието му, обзорът и анализът на дидактичните системи за преподаване на музика и на съвременните учебни програми, както и систематизираните ми лични наблюдения и опит от прилагане на интегрален подход и иновативна методика в обучението по музика, убедително доказват работната хипотеза в представения дисертационен труд.

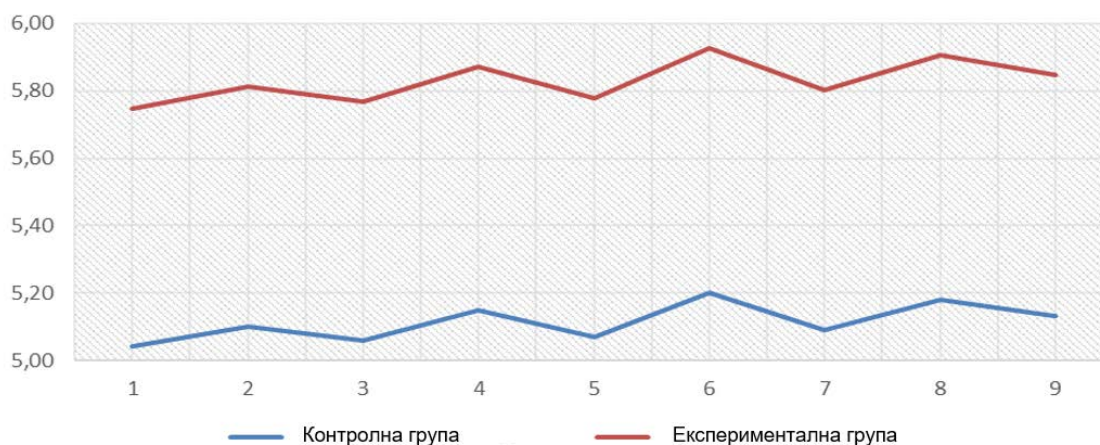
Интегрирането на мултидисциплинарни проблемно-базирани уроци, часове за наблюдение в изнесена извънучилищна образователна среда и проектни дейности, използването на мултимедийни и компютърни технологии, както и иновативни методи за измерване на резултатите, повишават ефективността при усвояване на музикално-теоретични знания, формират ценни практически умения и компетентности у учениците.

Измерването и изследването на базисните знания, умения и компетентности на четвъртокласниците за основните дейности в обществената музикална практика, които обичайно и системно се подценяват и остават встрани от фокуса на националните външни оценявания, е необходимо и действително показва резултати, съдържащи значим информационен потенциал за цялостното развитие на учениците от тази възрастова група.

След прилагане на интегралния подход и иновативната методика, включващи интердисциплинарни проектно-базирани уроци, часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности в областта на изкуствата, успеваемостта на учениците при завършване на начален етап на обучение по основни изследвани музикалнообразователни показатели се покачва с 14%.

Таблица 6

Успеваемост по основни изследвани музикалнообразователни показатели

Активността на учениците, удоволствието и радостта им при осъществяване на мултидисциплинарни проектно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда, участието им в проектни дейности и такива за диагностика и измерване на музикални знания, умения и компетентности, са впечатляващи и мотивиращи.

Педагогическата колегия в начален етап на 7-мо училище реализира поставената цел, в рамките на иновативния проект, да създаде работещ интегрален подход и методически модел за осъществяване на интердисциплинарни проектно-базирани уроци, на часове за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда и на проектни дейности в областта на изкуствата, и паралелно с ежедневната работа, да изследва резултатите от обучението по музика, да разработи инструментариум за измерване на музикалните постижения (знания, умения, компетентности) в края на четвърти клас, който апробира с ученици в реална, както присъствена, така и онлайн, иновативна учебна среда.

В работата си ние експериментираме и прилагаме различни педагогически и организационни модели и практики. Към този момент, търсенията и изискванията ни най-пълно удовлетворява софтуерната платформа Kahoot. Създаваме свои тестове и дидактични игри, чрез които изследваме резултатите от обучението, знанията, уменията и компетентностите на учениците в областта на музиката като част от направление изкуства.

Платформата Kahoot позволява на учениците да работят самостоятелно от различни технически устройства – компютри, таблети или телефони, да слушат различни музикални откъси, изпълнения или произведения, да прослушват и възпроизвеждат многократно музикалния материал. Тази форма на работа е интересна, атрактивна и любима за малките ученици, пестяща време и изключително полезна за техните учители.

Качеството на българското образование е проблем с нестихваща актуалност за обществото ни. За да отговори възможно най-пълно на обществените очаквания в условията на непрекъснато променяща се образователна среда, образователната практика трябва да се адаптира към спецификата на всяка училищна общност, отчитайки характерните ѝ особености и потребности.

ПРИНОСНИ МОМЕНТИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представеният дисертационен труд „Интегрален подход и методика на обучението по музика е 4. клас“ обобщава практически опит, извлечен чрез директно педагогическо взаимодействие, наблюдение и експеримент и носи следните приносни моменти:

- Систематично и обосновано се мотивира необходимостта от прилагане на интегрален подход, от интегриране на съвременни модерни форми за организация на учебно-възпитателния процес по музика, които ангажират вниманието и активират участието на учениците.

- Експериментално се изследва пригодността на интердисциплинарните проблемно-базирани уроци в обучението на учениците от IV клас. Доказва се по безспорен начин потенциалът им за повишаване на ефективността на обучението по музика и се предлага иновативна методика за организацията и провеждането им.
- Изследват се резултатите от осъществяване на наблюдения в извънучилищна обучаваща среда и техния принос за стимулиране на интереса към музикалното изкуство и знанията за него, за развитие на уменията и компетентностите на четвъртокласниците в областта на музиката. Предлага се методика за организация на тези наблюдения.
- Чрез емпирични методи се проверява резултатността от въвеждане на проектни музикални дейности в педагогическата практика на иновативното училище.
- По безспорен и категоричен начин се доказва, че прилагането на интегралния подход и методика, обединяващи интердисциплинарни проблемно-базирани уроци, наблюдения в извънучилищна обучаваща среда и проектни дейности в областта на изкуствата, повишава мотивацията и успеваемостта на учениците при усвояване на знания, формиране на умения и компетентности.
- Анализират се предизвикателствата, но и възможностите, които създава дистанционното обучение по музика в електронна среда през последните години. Пропедевтично се въвеждат методи за организацията и осигуряване на ефективността му.
- Разработва се и се апробира авторски инструментариум (Kahoot тест) за измерване и оценка на знанията, уменията и компетентностите в областта на музиката в края на четвърти клас.
- Споделеният емпиричен педагогически опит е принос към изграждане на съвременна и модерна визия на обучението по музика върху фундамента на интегрален подход и методика, надхвърлящи традиционните граници на академичните дисциплини, подходи и методика, които ще удовлетворяват потребностите на обучението по музика и в бъдеще.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1 проф.д-р А. Георгиев, Р. Ковачева, М. Андасорова, Книга за учителя към учебник по музика за 4 клас, ISBN 978-619-225-109-3, Рива, София, Ref, Рецензирано, 2019

2 проф.д-р А. Георгиев, Р. Ковачева, М. Андасорова, Учебник по музика за 4 клас, ISBN 978-619-225-098-0, Рива, София, Рецензирано, 2019

3 проф.д-р А. Георгиев, М. Андасорова, Р. Ковачева, Книга за учителя към учебник по музика за 3 клас, ISBN 978-619-225-055-3, Рива, София, Ref, Рецензирано, 2018

4 проф.д-р Адриан Георгиев, Мая Андасорова, Рая Ковачева, Учебник по музика за 3 клас, ISBN 978-619-225-077-5, Рива, София, Ref, Рецензирано, 2018

5 А. Георгиев, М. Андасорова, Р. Ковачева, Книга за учителя към учебник по музика за 2 клас, ISBN 978-619-225-049-2, Рива, София, Ref, Рецензирано, 2017

6 А. Георгиев, М. Андасорова, Р. Ковачева, Учебник по музика за 2 клас, ISBN 978-619-225-040-9, Рива, София, Ref, Рецензирано, 2017

7 А. Георгиев, А. Петрова, М. Андасорова, Р. Ковачева, Книга за учителя към Учебник по музика за 1. клас., ISBN 978-619-225-023-2, Издателство РИВА, София, Ref, Рецензирано, 2016

8 А. Георгиев, А. Петрова, М. Андасорова, Р. Ковачева, Учебник по музика за 1. клас., ISBN 978-619-225-022-5, Издателство РИВА, София, Ref, Рецензирано, 2016

9 Андасорова, М., За мястото на мултидисциплинарните проблемно-базирани уроци и часовете за наблюдение в извънучилищна обучаваща среда в преподаването на музика - Шеста международна научно-практическа конференция „Музикално-образователни стратегии и практики в предучилищна, училищна и извънучилищна среда“ с. 41, ISBN 978-619-239-541-4, Издателство „Авангард Прима“, София, 2021

10 Андасорова, М., Обучението по музика в 4. Клас на иновативно училище – предизвикателства и възможности – Втора научно-практическа конференция „Образование и изкуства: традиции и перспективи“ с. 755, ISSN 2738-8999, ФНОИ СУ „Св. Климент Охридски“, София, 2021

11 Андасорова, М., Предизвикателствата пред иновативното училище през погледа на един начален учител - Научно-практическа конференция, посветена на 80-годишнината от рождението на проф. д-р Георги Бижков „Образование и изкуства: традиции и перспективи“ с. 623, ISBN 978-954-07-5061-3, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2020